

Passat simple/Passat perifràstic: *se l'emportaren/se'l van emportar* (ALDC, IX, 2183. El paquet *se l'emportaren*)

A partir de la variació dels significants corresponents al concepte 'emportar-se' (veg. mapa 1599), ens ocupem aquí de la variació morfològica del passat simple (*se l'emportaren*) i el passat perifràstic (*se'l van emportar*); un i altre indiquen que "la situació expressada és anterior al moment de l'acte de parla i no manté cap vinculació amb aquest moment" (GIEC, 2016: 915).

El passat simple, força general abans del s. XIII, avui perviu només en el val., el mall. i l'eiv. (*se l'emportaren*, *se'l portaren* 160, *se l'endugueren*, *se'l dugueren* 160; *el s'endugueren*, amb l'ordre CD + CI dels pronoms, propi del bal.; *s'ho llevaren* 190); també el capcinès de Formiguera, *se l'emporterén* 7, amb canvi de desinència per influx occità. El procés de substitució d'aquest passat simple pel perifràstic, estudiat per Pérez Saldanya (1998: 219-246), obeeix a diverses causes com, entre els segles XIII-XVI, la manca d'uniformitat i regularitat del paradigma (*hac/hagué/hagren*), el desnivellament sil·làbic, l'addició d'un segment -r-, la gramaticalització de la construcció amb el verb *anar*, i, entre els segles XVI-XX, la progressiva substitució del pretèrit perfet simple pel perifràstic amb *anar*. Segons Germà Colón (1978 a: II, 119-174), l'origen de la perifrasi descansa en la seva "càrrega afectiva, tret expressiu" i hauria nascut "per a evocar en el relat l'espontaneïtat, l'actualització d'un fet pretèrit" que "anirà desvalorant-se per no ésser sinó un

instrument gramatical" (pàg. 173). El fenomen es troba en llengües en el seu estadi medieval, com el francès antic ("si avoit un de sa compagnie qui luy *va dire*" 'n'hi havia un de la seva companyia que li *va dir*') i l'occità antic ("e l'huelh *van vezer* / so qu'al cor platz retenir" 'i els ulls *van veure* el que al cor li plau conservar'), que després del s. XVI van abandonar; no així el català, que, desproveït de tota norma, va continuar fidel al passat perifràstic, sense haver "trobat obstacles durant els tres llargs segles d'eclipsi de la literatura" (Colón, *ibidem*). Vet aquí les diverses realitzacions referents a l'auxiliar i al nucli verbal: *se'l van emportar*, ~ *portar*, ~ *endur*, ~ *dur*, ~ *pendre*, ~ *enllevar*, ~ *llevar*; *se le van portar*, ~ *llevar*; *se'l varen (vaen) emportar*, ~ *endur*; *se l'en van (varen) endur*, ~ *dur*, ~ *emportar*, ~ *portar*, ~ *llevar*; *se'l ne van llevar*, ~ *portar*; *se li'n van emportar*, ~ *portar*; *se lo'n van portar*; *el se'n varen dur*; *el van pendre*, ~ *portar*, *lo van pendre*.

L'ús del perfet en ross. obeeix a un calc del fr. (*se l'han emportat*, *se l'han endut*), però a la resta de punts podria respondre a una equivalència inexacta formulada per l'informador, és a dir, que la situació té vinculació amb l'acte de parla: *se l'han emportat*, ~ *portat*, ~ *endut*, ~ *dut*, ~ *llevat*; *se ne l'han emportat*; *se l'en han emportat*; *se lo han endut*; *me se l'han endut*; *el se n'han duit*; *se ho han emportat*.

Es normatiu el passat simple, des del DOrt, 1917, en els paradigmes verbals; el passat perifràstic, des de Fabra, 1918 (*van/varen portar*) (pàg. 97).

